

*Шеляг Марія Сергіївна,
студентка I курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У наш час спостерігається зростання інтересу до процесу творчості. Проблема розвитку креативності та творчих здібностей учнів у різні періоди хвилювала не лише відомих педагогів, а й дослідників, мислителів, філософів та учених. Якщо говорити про дитячу творчість, то слід підкреслити, що учні, як правило, не створюють абсолютно нового, але створення та відкриття суб'єктивно нового для дітей вже є проявом творчості. Не працювати за шаблоном, не працювати за зразком – теж показник розвитку креативних здібностей.

Про творчість сказано і написано багато. І на це є свої причини. Розвиток суспільства в нових умовах ставить завдання формування творчого потенціалу особистості. Але кожен з нас по-різному розуміє поняття «творчість». Для одного вчителя творчий підхід до навчання – це здібність учня творчо розвивати та доповнювати його (вчителя) точку зору. А для іншого – це вміння учня мати й відстоювати іншу (часто протилежну) точку зору. З наукової точки зору, що таке творчість? Творчість – це сукупність різних здібностей людини. Творче мислення – це своєрідний експеримент індивідуального характеру з використанням традиційного логічного мислення та фантазії.

Творчість В. О. Сухомлинський назвав самою «суттю життя в світі знань і краси», а творчу діяльність школяра розглядав як стимул розвитку пізнання. «Творчість, – писав він, – є щаблинкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця» [1] .

Важливим є висновок психолого-педагогічної науки про те, що творчі здібності треба розвивати, починаючи з раннього віку. Якщо ж з перших років навчання не привчати учнів до творчої діяльності, то прогалини важко буде виправити в наступні роки. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного і якісного перетворення пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, уяви та ін.). Навчання учня тісно пов'язане з розвитком, звідси важливий педагогічний висновок: створення сприятливих умов для розвитку уяви креативності учнів молодшого шкільного віку призводить до надбання життєвого досвіду та

різноманітних вражень. Провідними компонентами творчої уяви молодших школярів є минулий досвід, предметне середовище, які залежать від внутрішньої позиції дитини, а внутрішня позиція з над ситуативної стає поза ситуативної. У житті дитини молодшого шкільного віку творчу уяву виконують деякі, окремо взяті, завдання. Провідним є те, що подання дійсності у подібності чогось або когось дає змогу прискорювати та полегшувати виконання завдання.

Функція творчої уяви дає змогу учню регулювати різні емоційні стани, а саме сприйняття, уваги, пам'яті, мови, емоцій. Звертаючи увагу на образи учень може виокремити певні випадки. А також набуває необхідності керувати висловами та спогадами. Творча уява, передбачає створення нового, оригінального способу, ідеї [3] .

Умови які сприяють на розвитку творчої уяви молодшого школяра:

- залучення дітей до різноманітних робіт;
- проведення нетрадиційних уроків;
- залучення учнів до вирішення проблемних питань;
- застосування рольових ігор;
- самостійне виконання роботи;
- застосування ряду завдань, в тому числі і психолого-педагогічних.

Розвиток творчості учнів важливий не тільки тому, що завдання сучасної освіти – формування творчої особистості, а й тому, що люди, які вміють творчо мислити, завжди знайдуть вихід у нестандартних ситуаціях та зможуть полегшити адаптування до життя.

Процес творчої діяльності можна поділити на етап пошуку, принципу, рішення та етап застосування рішення. Крім того, вважається, що найвидатнішою темою психологічних досліджень є перша стадія подій першого етапу. Більш детально можна виділити наступні етапи творчої діяльності:

1.накопичення знань і навичок, необхідних для чіткого викладу і формування завдання, виникнення проблеми (постановка завдань);

2.зосередження зусилля і пошуки додаткової інформації, підготовка до вирішення завдання;

3.відхід від проблеми, перемикавання на інші заняття (період інкубації);

4.осяяння або інсайт (геніальна ідея і проста здогадка скромних масштабів - тобто логічний прорив, стрибок у мисленні, отримання результату, не витікаючого однозначно з посилань);

5.перевірка і доопрацювання задуму, його втілення.

Найкраще учень початкової школи розкривається на уроках де він може проявити та реалізувати себе як творча особистість. Якість навчально-виховної роботи з української мови та літературного читання зростатиме за умови урізноманітнення вчителем форм і методів навчання, добору високоякісного дидактичного матеріалу, підвищення вимогливості до рівня знань учнів. Учитель зобов'язаний привчати учнів до систематичної та безперервної роботи на уроці та в позаурочний час, адже самостійна робота не лише активізує навчально-пізнавальну діяльність, а й розвиває творче мислення, формує вміння та навички свідомого здобування знань.

Для розвитку творчих здібностей більшості учнів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку, ведучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв’язувати дедалі складніші творчі завдання.

Такі види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, спонукають до самостійності, розумового напруження, винахідливості і творчості дуже подобаються молодшим школярам.

Найкраще дитина молодшого шкільного віку засвоює матеріал через гру. Різні прийоми та засоби в освітньому процесі необхідно застосовувати комплексно. Саме тому така діяльність активізує творче мислення молодших школярів, позитивно впливає на загальний розвиток дітей.

Виділяють такі види й форми роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови.

1. Робота творчих майстерень (написання авторських віршів, оповідань, казок).
2. Проведення народознавчих свят.
3. Випуски художніх газет.
4. Інсценізація уривків творів.
5. Види творчих робіт на основі неповного тексту:
  - а) написання кінцівки поданого тексту;
  - б) написання творів за поданим початком і закінченням;
  - в) відтворення кількох пропущених епізодів;
  - г) творчі роботи за поданою канвою.
6. Ілюстрації учнів до прочитаних творів.
7. Проведення літературних «Брейн-рингів».
8. Конкурси авторських віршів.
9. Організація виставок «З бабусиної скрині», «Народознавчі свята на Україні».
10. Використання граматичної та лінгвістичної казки.
11. Використання нетрадиційного дидактичного матеріалу.
12. Використання елементів гри.
13. Створення учнями власних проектів.
14. Створення комп’ютерних презентацій.
15. Творчі перекази учнів.

Дієвим тако ж на уроці є використання різноманітних кросвордів, ребусів, загадок, лінгвістичних ігор, написання творів-мініатюр [4] .

Щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності, які їй подобаються найбільше, а потім – у всіх притаманних учням видах діяльності (гра, малювання, конструювання, читання та розігрування сюжетів знайомих літературних творів, складання віршів, казок). Формуючи в учнів інтерес до будь-якого з цих видів діяльності, вдається захопити дитину процесом творчості.

Серед шляхів розвитку творчих здібностей, пізнавальної активності, самостійності, самореалізації дітей підкреслюється необхідність використання в роботі з учнями початкових класів різноманітних завдань – навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, нестандартних, творчих.

Розвитку творчих здібностей можуть сприяти:

- словесні творчі завдання на добір рими, складання початку чи закінчення вірша;
- складання казки за малюнком;
- створення продовження казки, оповідання;
- складання чистомовок;
- використання анаграм, метаграм;
- словесне малювання;
- творчі списування текстів;
- вилучення зайвого.

Потрібно давати дітям свободу творити, щоб вони використали всю свою фантазію. Школярі можуть створювати «казку-ланцюжок», де потрібно по черзі продовжити казку, у якій було тільки два слова: «Жили-були...» або «Одного разу». Робота над казками є не тільки хорошим засобом розвитку творчого мислення, розвитку і збагачення мови, вона дозволяє збуджувати фантазію, уяву, стимулювати продуктивне мислення молодших школярів [2] .

Використання елементів технології критичного мислення. Прийшовши до школи, відбувається процес адаптації дитини до тих видів і форм діяльності, у яких їй доведеться брати участь у дорослому житті. Цей процес відбувається за умови комунікативної діяльності. Тому для розвитку мовленнєвих умінь, розвитку творчого мислення молодших школярів використовують такі завдання, як-то:

1. *«Крісло автора»*

Учні за бажанням сідають у «крісло автора» і розповідають щось цікаве про своїх рідних, знайомих або епізод зі свого життя, історію про своє ім'я.

2. *«Опиши навпаки»*

Учитель показує сюжетний малюнок, а групи школярів описують його, замінюючи основні предмети, їх ознаки, дії, явища на протилежні [6] .

Позитивну мотивацію здобуття знань та сприяє розвитку творчої особистості молодшого школяра забезпечують інноваційні технології навчання. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини це і є основною метою.

Інтерактивні форми роботи сприяють розвиткові ініціативи, незалежності, співпраці молодших школярів між собою. Сучасна методика накопичила велику кількість прийомів інтерактивного навчання від найпростіших («Робота парами», «Змінні трійки», «Карусель», «Мікрофон») до більш складних («Мозковий штурм», «Мозаїка», «Аналіз ситуації»). Сюди відносяться імітаційні ігри, дискусії, дебати. Використання інтерактивних технологій на уроках рідної мови виступає як засіб створення доброзичливої атмосфери, взаєморозуміння, зняття почуття страху, впевненості у своїх силах,

налаштування на успіх, виявлення здібностей до творчості. На уроках застосовують такі стратегії, як-то: «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Метод ПРЕС», «Дерево рішень» [5] .

Використовуються нетрадиційні форми проведення уроків української мови та літературного читання, на яких розвивається уява учнів, активізується їх розумова діяльність. Це, наприклад, урок-казка, урок-подорож, урок-змагання, урок-гра, урок-КВК, або ж традиційний урок з нестандартними елементами.

Використання технічних засобів навчання (кінофільмів, телепередач, звукозаписів тощо) з метою розвитку творчих здібностей молодших школярів збагачує методичку викладання української мови в початкових класах, дає можливість розробляти нові методичні прийоми навчально-виховної роботи, зацікавлює новизною, розширює взаємозв'язки між уроками. Переглядаючи фільми або телепередачі, молодші школярі одержують емоційне задоволення, що безпосередньо відбивається на якості творчих робіт, адже стимулює мовний процес.

Таким чином, творчі здібності є сплавом багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишається до цих пір відкритим, хоча зараз існує декілька гіпотез, що стосуються цієї проблеми. Багато психологів зв'язують здатності до творчої діяльності, перш за все з особливостями мислення. Творчі здібності та творча обдарованість є характерною ознакою творчої особистості, спроможної реалізувати свій творчий потенціал за власною ініціативою і вибором відповідних засобів. Її можна розглядати і як передумову для будь-якої творчої діяльності, змотивованої прагненням індивідуума до самовираження та самоствердження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 5. К.: Рад. школа, 1976. С. 426-436.
2. Синиця, І. О. Формувати пізнавальні інтереси. К.: Радянська школа, 1962. С.
3. Музика О.О. Мотивація творчої обдарованості. Обдарована дитина. 2003. №3. С.2-9.
4. Коробко С.Л. Розвиток пізнавальних процесів у шестирічних першокласників. К.: Радянська школа, 1990. С. 25-39.
5. Бушуєва Л.С. Методи активізації творчого мислення молодших школярів. *Початкова школа*. 2008. № 3. С.13-16.
6. Носенко, Т.І. Інтерактивні технології навчання: навчальний посібник. К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2010. С.108